

ДО ПИТАННЯ ПРО КАЗКОТВОРЧІСТЬ ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Досліджено казки І. Нечуя-Левицького «Запорожці», «Скривджені й нескривджені», «Два брати», які розглянуто в аспекті їхньої жанрової приналежності та утворення на їх основі жанрових модифікацій української літературної казки: «Запорожці» – історична патріотична казка, «Скривджені й нескривджені» – космологічна казка, «Два брати» – соціально-побутова казка з фольклорною основою.

Ключові слова: жанр, фольклор, легенда, літературна казка, казкотворчість.

Исследованы сказки И. Нечуя-Левицкого «Запорожцы», «Обиженные и необиженные», «Два брата», которые рассмотрено в аспекте их жанровой принадлежности и образования жанровых модификаций украинской литературной сказки: «Запорожцы» – историческая патриотическая сказка, «Обиженные и необиженные» – космологическая сказка, «Два брата» – социально-бытовая сказка с фольклорной основой.

Ключевые слова: жанр, фольклор, легенда, литературная сказка, сказочное творчество.

Літературна спадщина І.С. Нечуя-Левицького досить велика і жанрово різноманітна: романи, повісті, оповідання, нариси (художні, історичні та етнографічні), новели, гуморески, драми, літературно-критичні та мистецтвознавчі статті. Незважаючи на те, що письменник входив у літературу, коли за Валуєвським циркуляром (1863) здійснювалися широкі заходи з русифікації українського населення – заборона книжок та навчання рідною мовою, йому вдалося розширити жанрові межі української літератури, що стало неоціненним внеском у розвиток останньої. Пізніше тема постійного нагляду цензури над письменником і бажання всебічного розвитку українців постане в його полемічній праці «Українство на літературних позвах з Московщиною» (1891).

Як зазначає дослідниця творчості письменника Н.Є. Крутікова, «Заслугою Нечуя-Левицького є розширення жанрових меж української літератури <...> Новаторство Нечуя-Левицького полягало й у тому, що він, з одного боку, створив чудові зразки «оповідного» стилю, розширюючи й збагачуючи попередні форми, а з іншого – здійснив перехід (що вже мав

початок, зокрема в творчості А. Свидницького) до форм об'єктивно-епічного повісткування, відкривши значні можливості для детальних характеристик персонажів, яскравих реалістичних описів соціального побуту, інтер'єру й пейзажу, для авторських ліричних, публіцистичних і філософських відступів та коментарів...» [7, с. 382–383].

Не одне покоління літературознавців ретельно досліджувало спадщину І. Нечуя-Левицького, серед них, І. Франко, С. Єфремов, Є. Кирилюк, М. Возняк, Н. Крутікова, В. Власенко, Р. Міщук, М. Жулинський, А. Погрібний, Т. Гундорова, І. Бабенко, О. Вертій, М. Мандрика, В. Мелешко, Н. Побірченко, І. Приходько, М. Чорнопиский та інші. Але не всі твори письменника вивчалися з належною глибиною. Наприклад, більше уваги приділялося розгляду творів письменника, що ввійшли до шкільної програми («Микола Джеря», «Кайдашева сім'я»). На сьогодні майже не дослідженою є проза письменника для дітей. Побіжно до неї зверталися Т. Гундорова («Утопія “характерника” Нечуя (Левицького)», 1992), І. Бабенко («Поетика жанрового різновиду історичного оповідання-казки», 2002), І. Приходько («Іван Нечуй-Левицький проти «обрусення» народів», 1997-1998).

У цій статті ми спробуємо детально розглянути творчу спадщину І. Нечуя-Левицького для дітей, акцентуючи на літературних казках «Запорожці» (1873), «Скривджені й нескривджені» (1874), «Два брати» (1885).

Найбільш вивченою є казка «Запорожці», що належить до прози письменника, у якій відображено драматичні сторінки української історії (романи «Князь Єремія Вишневецький» (1897), «Гетьман Іван Виговський» (1899), науково-популярні нариси «Перші київські князі», «Український гетьман Богдан Хмельницький і козаччина»). Уперше казка була надрукована у Львові 1873 року, потім у 1874 році в Києві у зб. «Повісті Нечуя-Левицького». «Запорожці» – це літературна казка, у якій поєдналося реальне (зображено небезпечну роботу лоцманів на Дніпрових порогах; становище українців у ХІХ ст., життя козаків-запорожців) і фантастичне (образ зачарованої Запорозької Січі, що перебуває під водами Дніпра, характерництво тощо). Головний герой твору – лоцман Карпо Летючий, нащадок славних запорожців, гарний сміливий парубок, постає на тлі саме того зачарованого світу. Перепливаючи Дніпрові пороги, він потрапляє в чарівне місце. Серед дивовижної природи живуть козаки. Вони побудували курені, церкву, мають свого гетьмана. Автор розповідає про їхній побут, культуру, спосіб життя, висловлює жаль з приводу того, що все це минуло, що реальна Україна поневолена. Письменник репрезентує лицарство, гуманність, патріотизм, сміливість і відвагу козаків.

Твір «Запорожці» розглядали в різних аспектах такі дослідники, як Т. Гундорова, І. Бабенко, В. Мелешко, І. Приходько та інші, зокрема звертали увагу на визначення жанру. І. Бабенко вважає цей твір І. Нечуя-Левицького історичним оповіданням-казкою, що подібне до «Невільнички» Марка

Вовчка. Дослідниця наголошує: «Особлива специфіка художнього вимислу (домислу) в “гібридній” формі історичного оповідання-казки спрямована на посилення його естетичної функції, що виявляється в динамічному моделюванні подій, гіперболізації фізичних і духовних якостей персонажів, у психологізмі тексту» [1, с. 5]. І. Приходько називає «Запорожців» казкою-легендою, що «прозвучала як величний хорал козацтву і як щемкий реквієм водночас, як нагадування тодішньому читачеві (чи й тільки тодішньому!) про “козацьких гетьманів, про славні давні діла на Україні”» [12, с. 173]. Т. Гундорова розглядає «Запорожці» як казку й зараховує її до найціннішої частини творів письменника, написаних у період так званого пізнього українського романтизму, що зливався з етнографічним реалізмом. Дослідниця нагадує, що «Велася запекла суперечка про тип самої літератури – національно своєрідної, етнографічної чи європеїзованої, космополітичної. Нігілізм модерної доби лякав Нечуя-Левицького. Отож, перевтілюючись у козака-характерника, Нечуй-Левицький знову і знову повертається до етнографізму, старовини, народного обрядового побуту, національних типів і характерів, розкриваючи таємничу красу старої України» [5, с. 30-31]. Інші літературознавці, навпаки, вважають етнографізм недоліком стилю І. Нечуя-Левицького. Наприклад, І. Безпечний наголошує, що письменник «переобтяжував свої твори етнографізмом, через що його стиль набув назву етнографічно-побутового реалізму» [2, с. 362]. Та не дивлячись на такі окремі полярно протилежні судження щодо стилю письменника, дослідники визнають безперечний вагомий внесок І. Нечуя-Левицького у створення підґрунтя для розвитку української літературної казки в подальшому. Казка «Запорожці» написана на інтуїтивному, підсвідомому рівні. Як зазначає Т. Гундорова, «цей твір має на собі виразний знак імпровізаційності, відзначається вільним і розкутим стилістичним рядом. Напрошується думка, що ми дотикаємося до сокровеного, інтимного джерела митця. Можна припустити, що казка саме й виявляє певне несвідоме (можливо, навіть підсвідоме) поривання до ідеалу» [5, с. 30]. У цілому ж «Запорожців» науковці не аналізували комплексно, лише в контексті якоїсь певної проблеми, зокрема жанрово-композиційної організації.

Грунтовний аналіз твору зробила у 2011 році В. Мелешко у зв'язку з уведенням казки до шкільної програми. У праці «Казка “Запорожці” Івана Нечуя-Левицького: формально-змістові чинники» [8] авторка намагалася виокремити складники змісту та форми й аргументувати жанрову його приналежність до «літературної фантастичної казки» [8, с. 3]. На користь цієї думки В.Мелешко наводить такі жанровизначальні ознаки твору: «1) час умовний; 2) герої сталого віку (юнак, дівчина, старі й молоді козаки); 3) простір поділено на два виміри (цей світ і той світ. Цей світ – життя на землі, Україна ХІХ ст., той світ – зачарована Запорізька Січ під водами Дніпра. Межа між світами плинна: Карпо потрапляє до підводної Січі; козак, перетворений на орла, виносить його назад тощо); 4) є незвичайність описуваного, чудесність, динамічність перебігу подій; 5) персонажі типові. Їх

змальовано загальними рисами, вони ідеалізовані; 6) наявна гіперболізація (у зачарованій Січі козаки та гетьман моляться за Україну; гетьман такий сильний, що не наважується обійняти Карпа); 7) зустрічається явище метаморфози (дівчина Маруся перетворюється на калину; старий запорожець на орла)» [8, с. 3–4].

Уважно ознайомившись з напрацюваннями науковців у ракурсі проблеми жанру, ми спробуємо висловити свої судження. Враховуючи несприятливі умови для розвитку української літератури, можемо припустити, що до жанру казки І. Нечуй-Левицький звернувся, маючи намір створити історичне чи політичне оповідання або повість про козацтво. Та в процесі написання додав до тексту фантастики, своєрідно «замаскувавши» твір під казку. Адже за циркуляром російського уряду не вільно було ні в друку, ні усно вживати слова «козак», «козацький», «Запорізька Січ», «Україна», «український» (натомість – «Юго-Западный край», «Южная Русь», «Малороссия», «Полуденная Русь»). Автор звернувся до жанру казки як до «рятівного». Сміливим є епізод, де письменник подає збірний образ гетьмана: «високий, як Палій, гарний, як Мазепа, сміливий, як Богдан Хмельницький» [10, с. 348]. «Писати отак тоді, коли Мазепі проголошували анафему, а про Січ не велено згадувати, писати отак було архісміливо» [12, с. 173], – слушно зауважує І. Приходько

У відгуку ж цензора на твір «Запорожці» того ж 1886 року читаємо: «...вся повесть проникнута такими намеками, которые возбуждают в читателе сожаление об уничтожении казачества и запорожцев, Сечи» [9, с. 385]. А ще пізніше, у кінці 90-х рр. ХІХ ст. цензурний комітет знову доповідав Головному управлінню у справах друку, що в казці – «українофільське забарвлення» і що цей твір «шкідливий» ще й тим, що невеликий за обсягом і може бути легко поширеним. І пропонував заборонити твір до друку. У радянські часи казку «Запорожці» теж не популяризували, а коли й видавали – то з великими купюрами. Це підтверджують текстологічні зіставлення публікації казки у другому томі 10-томного видання творів І. Нечуя-Левицького (К., Наукова думка, 1965) та повного тексту львівського видання 1873 року., здійснені І. Приходько. Вона, зокрема, наголошує, що «Опущено ті місця, у яких ідеться про безчинства московського війська в Україні, криваві езекуції, грабунки тощо» [12, с. 175]. Повного видання твору український читач так і не бачив. Відомі нам видання казки (1994, 2007 «Школа», 2012 «Фоліо») ідентичні до тексту в згаданому 10-томнику.

Ураховуючи сказане, визначаємо жанр «Запорожців» як історичну патріотичну казку. Цим твором І. Нечуй-Левицький зробив значний внесок у розвиток жанру української літературної казки, зокрема її жанрового різновиду – патріотичної. Пізніше зразки такого жанру зустрічаємо у творчому доробку І. Франка («Свиня», (1890), «Звірячий бюджет», (1897) та інші його казки, що мають сатирично викривальний характер і політичний підтекст), М. Коцюбинського («Хо», 1894), О. Василенка («Казка про трьох

братів-орлів і четверту сестричку Любку», 1896), Д. Лепкого («Русалка», 1904), І. Липи («Гомін по діброві», 1912), В. Корнієнка («Запорозький клад», 1918), С. Васильченка («Ось та Ась», 1919), В. Пачовського («Про князя Коріятовича і жовтого змія Веремія», 1920), В. Королева-Старого («Нечиста сила», 1923).

Казка «Запорожці» Нечуя-Левицького є справжнім гімном волі, вона нагадує сучасникам автора про героїку минулих днів. Але крім славного козацького минулого, письменника цікавили проблеми сучасного йому суспільства, зокрема проблема соціальної нерівності. У казці «Скривджені й нескривджені» (1886) І. Нечуй-Левицький реалізує цю проблему за допомогою космологічних образів. В основу твору покладено сюжет давньоіндійської легенди про життя небесних світил і природних стихій. Сам автор у маленькій примітці визначає його жанр як індуську легенду про кохання заможного хлопця, сина раджі Саїба та бідної дівчини Паміри. Казка має дві сюжетні лінії, тісно переплетені між собою. Перша – розвиток теми родинного життя космологічних образів (Сонця, Місяця, Зірниці, Івана Громовика), де сонце виступає молодою, вродливою й суворою царицею неба, і дружиною місяця – старого, забудькуватого дідугана, який любить «закласти за комір» і пожартувати з молодими русалками: «Місяць лигнув добру квартиру горілки, і його вид та кирпатий ніс почервонів» [11, с. 105]; «Одже введуть (русалки) у гріх мене, старого! Та позаслоняйте хоч плечі туманом, капосні дівчата! Через ваші сині очі та білі щоки втрачу памороки! – гомонів Місяць» [11, с. 106]. До того ж місяць зображений нерухливим і ледачим на вдачу, який не любить своєї «нічної» роботи й виглядає на зміну свою дружину, яку дещо побоюється: «І надав же мені біс роздявить рота та позіхнути! Овва! та й довго ж моя жінка вбирається... От уже надав дідько взяти молоду жінку, та ще й гарну! Як почне прибиратись, то аж нудно стає...» [11, с. 107]. Зірниця – дочка сонця та місяця, дівчина на виданні, до якої залицяється Громовик. Сонце-матір і Місяць-батько не схвалюють такої доччиної поведінки й починають всіляко впливати на неї «Знаю, знаю! все знаю! Мені батько сказав. Не сором тобі цілуватися з парубком перед усім небом та усією землею? Потривай же! прийдеш ти додому!» [11, с. 108]. Оскільки суперечки трапилися між небесними силами, то страждають люди на землі. Сонце, яке наділене життєдайною силою, розгнівалося й почало випалювати все живе на землі. Зірниця була доброю дівчиною і хвилювалася за людей, а тут ще й Громовик розгулявся й також нашкодив людям, убивши раджу Ахмата.

Ця ситуація пов'язана з другою сюжетною лінією, що відображає родинні стосунки та місце людини в суспільстві, характерною рисою якого є взаємозв'язки між різними верствами населення. У її епіцентрі життя заможної і впливової родини раджі Ахмата Вішни, народження спадкоємця Саїба його дружиною Фатьмою. У народження дитини втрутилися небесні сили – грім і блискавка: «Вдарив страшний грім над самим палацом. Блискавка змією впала в одчинене вікно. Ахмат Вішна впав мертвий... В той

час цариця породила сина. Син був неживий. Золота блискавка впала на дитину, дитина ожила і заплакала, то Громовик упав блискавкою, дав живоття синові і, перелетом, жартуючи, вбив батька» [11, с. 110–111]. Відтоді хлопчика виховували мати й наставник Гарун-паша. Дитина росла кмітливою, допитливою і справедливою, тому оточення боялося того, щоб хлопча не дізнався, як бідно живуть селяни. Якщо Громовик вдихнув життя в Саїба, то Зірниця почала своє земне життя в образі Паміри – дочки бідного селянина Чонгара та його дружини Зінаїди. Тут автор використовує найпоширеніший казковий прийом перетворення. Зірниця, перетворившись на вродливу мудру дівчину, має виконати на землі певну місію – допомогти пригніченому народові, переконати Саїба стати на бік скривджених, але він виявляється слабким перед обставинами: « – Дай права тим, [що] мруть од чуми й голоду! Стань за народ! – Не можу! – крикнув Саїб, ламаючи руки» [11, с. 136]. Молодий Раджа не витримав і з розпуки помер, а Паміра, перекинувшись на зірницю, повернулася на небо, де на неї чекали батько, мати і коханий Громовик. Казка закінчується весіллям, але кінець твору не можна вважати щасливим, бо автор не стільки змальовував щасливе кохання Зірниці і Громовика, стільки показував безвихідь, безсилля молодого раджі проти суспільного лиха – соціальної нерівності. Безперечно, заслуговує на увагу майстерність автора в обробці легенди давньоіндійського фольклору й адаптація його для сприймання українським читачем. Автор уводить у твір характерний для казкового жанру чарівний предмет – вінок з барвінку, рути і павиноного пір'я, від якого йде чарівне світло. У казці вінок має магічну функцію – перетворення дівчини Паміри на Зірницю й повернення її в небесне царство: «Дивний світ од її вінка лився зверху. Вона піднімалась вгору і все співала. Паміра все йшла на захід сонця і заблищала на небі вечірньою зорею» [11, с. 136]. Звичайно, павине пір'я не має прямого відношення до українського фольклору, а от барвінок і рута, як відомо, це давні українські символи, де барвінок утілює дівочтво, молодість, єднання вічного життя з небесним царством предків [4, с. 428], рута – тугу та гірке життя, а також дівочтво [4, с. 443], а павине пір'я – розквітлу молодість. Образ вінка є своєрідним символом Матері-Землі, її життєдайної сили. Таким чином, семантична навантаженість чарівного предмета характеризує Зірницю-Паміру як добру небесну силу. Якби казка не була авторською й не відображала певних настроїв автора, кінець мав би бути щасливим.

Суто українським образом-символом у казці «Скривджені й нескривджені» є образ річки Дніпра. В інтерпретації автора Дніпро – це дзеркало для сонця: «Вода в Дніпрі засяла од берега до берега, неначе в йому лилося розтоплене золото. Сонце сиділо коло здорового на всю стіну дзеркала» [11, с. 107]. У казці згадано магічне число – дванадцять («Дванадцять служниць в срібній одежі вбирали Сонце» [11, с. 107]), що проектується на біблійну символіку – дванадцять апостолів було коло Ісуса Христа. Але, крім цього, число дванадцять означає вселенський і одночасно духовний лад. Це число знаків Зодіаку і місяців у році (шість чоловічих і

шість жіночих). У культі Мокоші-П'ятниці – це віра в існування 12-ти п'ятниць у році й особливого п'ятницького календаря. Щоб розвести священний вогонь і приготувати трапезу для Святої вечері, був звичай заздалегідь заготовляти «з доброго дерева» 12 полін. Страв, які готували на це свято, також було дванадцять. Це число є символічним для новорічної обрядовості: дванадцять «старців», які керують ритуалом, дванадцять снопів, за якими гадають про майбутній врожай, вода із дванадцяти колодязів для гадань, священний вогонь «баняк» горить дванадцять днів.

Беручи до уваги існування солярного культу як однієї з давніх форм релігії, можемо розглядати образ сонця у творі як уособлення божественного, зокрема жіночого начала. Згадаймо пантеон давньослов'янських богів, де, крім чоловічих божеств (Сварог, Світовид, Дажбог, Хорс, Стрибог, Велес, Ярило, Перун, Триглав, Білобог, Симаргл, Числобог), були й жіночі (Мокоша, Лада-Жива, Лель-Леля-Вода, Дана, Марена, Рожаниці). Отже, можемо припустити, що в казці І. Нечуя-Левицького Сонце виступає жіночим антропоморфним божеством. Воно дає початок життю природи: «Цариця неба вийшла з палати й засіяла на все небо, на землю, на море та ріки. Защебетали соловейки в садках, защебетали всі пташки в гаях. Все прокинулось на світі» [11, с. 108] або розсердившись, знищує все живе: «Розсердилась цариця неба й землі і впустила довгий поділ широкого золотого убрання... Пішла тихою ходою цариця над Поліссям, – болота й мочарі висихали; йшла вона понад степами, – сохла трава в степах» [11, с. 108]. Пшениці та жита вяли й жовкли. <...> То був страшний день спеки. Крім того, звертаючись до космологічних стихій за допомогою, Саїб називає сонце святом: «Синє небо з ясними зорями! святе сонце! допоможіть мені! Що мені вчинити? – крикнув несамовито Саїб» [11, с. 135].

Таким чином, твір І. Нечуя-Левицького «Скривджені й нескривджені» є літературним експериментом, варіацією на тему індійського міфу про виникнення дощу, грому та блискавиці, зразком адаптації іноземного фольклору для сприймання українським читачем. Тут відображено давні язичницькі вірування українців, зокрема поклоніння сонцю. Це зразок космологічної казки, що репрезентована також творами Дніпрові Чайки («Краплі-мандрівниці», «Казка про Сонце та його сина», 1891), Василя Гниломира («Верба», 1895), Панаса Мирного («Казка про Правду та Кривду», 1902), Михайла Жука («Правда і Неправда», 1908). Але провідною в ньому є тема соціальної нерівності, на чому свого часу наголошував В. Власенко, зазначаючи, що «алегорія казки «Скривджені й нескривджені» досить прозора. Письменник показує соціальну революцію – єдиний шлях до визволення народу від тиранії» [3, с. 170–171].

До казкової спадщини письменника зараховуємо казку «Два брати», в основу якої покладено популярний сюжет про двох братів Анубісі та Баті, це «...найдавніша з відомих казок, а саме єгипетська, розповідає про них (XIII ст. до н. е., папірус зберігається у Британському музеї). Сюжет укорінився на всіх континентах, підраховано, що існує понад 770 варіантів

казки» [13, с. 126]. Казка «Два брати» є найбільшою у творчому доробку Братів Грімм. Майже в кожному збірнику українських народних казок знаходимо різні варіанти такої казки. Цікавою є інтерпретація згаданого сюжету в єврейському фольклорі. У збірнику єврейських народних казок, зібраних Є. Райзе [6], представлено різні варіанти казок з подібним сюжетом, які класифікуються як чарівні («Сказка о двух братьях», «Два брата, богатый и бедный»), казки і легенди про Іллю-пророка («Сказка о двух братьях»). Майже в усіх казках брати уособлюють протиставлення добра і зла; можливо, цей сюжет пов'язаний із біблійною легендою про Каїна та Авеля. Як правило, один брат багатий, а інший – бідний.

«Два брати» І. Нечуя-Левицького – це соціально-побутова казка, головні герої якої два рідних брати Улас та Юрко, після сварки з батьками мандрують світом у пошуках роботи. В образі Уласа втілено найкращі людські риси – скромність, відданість, працьовитість, чесність, Юрко – повний антипод брата, він – ледачий підлабузник, брехливий, жадібний, жорстокий і мстивий. Велику увагу в змалюванні героїв автор приділяє портретній характеристиці: «Юрко був такий гарний, як і Улас; і на вид, і на зріст достоту такий, як і брат: такий високий, рівний та кучерявий; тільки в Уласа очі були темно-карі, ясні та привітні, як весняна ніч, а Юрко мав ясні сірі очі, розумні, але хитрі, злі й мстиві» [10, с. 36]. Сюжет казки динамічний: братів чекає безліч пригод, у яких Юрко намагається якнайбільше нашкодити братові Уласу, але кінець твору щасливий і справедливий. Твір «Два брати» І. Нечуя-Левицького – яскравий приклад адаптації світового сюжету на українському ґрунті – автор дає братам слов'янські імена, змальовує українські пейзажі, зі значною долею іронії відтворює родинні й міжособистісні стосунки.

Отже, аналіз літературних казок І. Нечуя-Левицького дає змогу зробити висновок про значний внесок письменника в розвиток української дитячої літератури. Казкотворчість митця не надто багата, але продуктивна у створенні жанрових модифікацій літературної казки – перша політична історична казка «Запорожці», космологічна «Скривджені й нескривджені» та соціально-побутова з фольклорною основою «Два брати». Ґрунтовне вивчення цих творів є, безперечно, перспективним для подальшого дослідження розвитку української літературної казки та її жанрових модифікацій на межі ХІХ-ХХ століть.

Список використаних джерел

1. Бабенко І. Поетика жанрового різновиду історичного оповідання-казки / І. Бабенко // Актуальні проблеми літературознавства. – Т. 14: 36. наук. праць/ Наук. ред. проф. Н.І. Заверталюк. – Дніпропетровськ: Навчальна книга, 2002. – С. 5–11.
2. Безпечний І. Теорія літератури / Іван Безпечний. – К.: Смолоскип, 2009. – 388 с.

3. Власенко В. Художня майстерність І.С. Нечуя-Левицького / Василь Власенко. – К.: Радянська школа, 1969. – 184 с.
4. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.
5. Гундорова Т. Утопія «характерника» Нечуя (Левицького) / Тамара Гундорова // Київська старовина. – 1992. – № 4. – С. 30–31.
6. Еврейские народные сказки, предания, былички, рассказы, анекдоты, собранные Е.С. Райзе / Составление и предисловие В. Дымшица. – СПб.: Симпозиум, 2010. – 568 с.
7. Історія української літератури ХІХ століття: У 2 кн. Кн. 2: Підручник / За ред. акад. М.Г. Жулинського. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
8. Мелешко В. Казка «Запорожці» Івана Нечуя-Левицького: формально-змістові чинники / Віра Мелешко // Філологічні науки. Зб. наук. праць. – Полтава, 2011. – № 1 (7). – С. 3–10.
9. Нечуй-Левицький І. Запорожці / Іван Нечуй-Левицький // Збір. тв.: У 10-ти т. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 338–358.
10. Нечуй-Левицький І. Два брати / Іван Нечуй-Левицький // Збір. тв.: У 10-ти т. Т. 5. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 28–45.
11. Нечуй-Левицький І. Скривджені й нескривджені / Іван Нечуй-Левицький // Збір. тв.: У 10-ти т. – Т. 6. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 101–139.
12. Приходько І. Іван Нечуй-Левицький проти «обрусення» народів / Інна Приходько // Березіль. – 1998. – № 5–6. – С. 170–187.
13. Сказочная энциклопедия / Составитель Н.В. Будур. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 608 с.

Annotation

The article examines tales I. Nechuy-Levitsky "the Cossacks", "Offended and description" (Hindu Legend), "Two brothers", which have the artistic reflection of the culture, customs and life of the Ukrainian people throughout its history. Explained the influence of these works on the further development of Ukrainian children's literature in General. Carried out a review of studies of creativity I. Nechuy-Levitsky in the field of children's literature Ukrainian literary critics and teachers (B. Vlasenko, T. Gundorova, I. Babenko, V. Meleshko, I. Prykhodko and others). Studied the works considered in terms of their genre and education genre modifications Ukrainian literary tales: "the Cossacks" - historical Patriotic tale, "Offended and description" - cosmological tale, Two brothers - social-life tale with a strong folkloric basis. Studied the history of the creation and printing of tales "the Cossacks". Considered cosmological images in the tale "Offended and description", namely the Sun, Moon, Lightning and Ivan Thunderer. On the material of tales "Offended and description" studied the ancient pagan beliefs of Ukrainians, in particular the worship of the sun; on the copyright material of fairy

tales, which focused on cultural enrichment and spiritual potential reader, clarified the Ukrainian historical and social realities.

Key words: genre, folklore, legend, literary fairy tale, Kazkommerts, historical, Patriotic tale, the cosmological tale, socio-life tale.